
הקדמה

מה פתאום שיחות על הגשמה?

אפשר להגדיר שלוש תחנות בתולדות שאלת ההגשמה בתנועות הנוער: ימי הקמת המדינה ומלחמת העצמאות; שנות המשבר; לקיחת היוזמה וקביעת יעדי הגשמה חדשים (מעודכנים).

באוקטובר 1948, במהלך מלחמת העצמאות, כתב אברהם אדרת (חבר מזכירות התנועה המאוחדת): "את החברים בהכשרות ליווינו בחרדה ובתפילה. לא רק לשלומם אלא גם לכוח עמידתם כאנשי התנועה בתנאי חיי צבא. לכוחם לשמור על גוף ההכשרה וערכי התנועה גם בתהפוכות חיי הקרב... ידענו – בהבאת הניצחון בלבד לא סיימנו את תפקידנו." (עיתון דבר, 3.10.1948).

במדינת ישראל הריבונית, שמתחילה להקים את מוסדות המדינה, יש לתנועות הנוער מסגרת להמשיך לטפח את יעד ההגשמה המרכזי, בהתיישבות החלוצית. לבוגרי התנועות יש מסלול מסודר בצה"ל (נוער חלוצי לוחם – נח"ל) בו הם נקראים להמשיך כדי להגשים את מטרות התנועה.

שנות ה-70', ה-80' וה-90' של המאה העשרים מתאפיינות בהידלדלות גרעיני הנח"ל. התנועות לא מצליחות למשוך את החניכים הבוגרים, בהינתן שההליכה לקיבוצים, במיוחד לאלו המבוססים כלכלית, לא נתפסת כיעד הגשמה. גם הקיבוצים רואים

את ההשקעה בגרעינים כלא אטרקטיבית. מרבית חברי הגרעינים לא ממשיכים כחברי קיבוץ ומסיימים את הקשר עם שחרורם מצה"ל. בתנועות מתחילים לחפש אפיקי הגשמה חדשים, מתחילות להתהוות שנות השירות ובחינת האפשרויות ליציאת גרעינים לערי פיתוח ולא רק לקיבוצים. בהנהגות התנועות עדיין מעמידים את היציאה לנח"ל והחברות בקיבוץ כיעד ההגשמה התנועתי המרכזי. תנועת הנוער העובד הלאומי (לימים הנוער הלאומי – בית"ר) מחליטה להצטרף ומתחילה לארגן גרעיני נח"ל לקיבוצים. לצד ההמשכיות במסלול הנח"ל המסורתי מתארגנים ניסיונות תנועתיים ומקומיים לעדכן את היעדים, כפי שניתן ללמוד מעיתונות פנימית של תנועות הנוער ומדיונים בוועידות ובמועצות. כך בסמינר "להוביל שנית" בנוער העובד והלומד, בכרי דשא ב-1992; במועצת השומר הצעיר בירוחם ב-1995 ובמרכז התנועה של המחנות העולים בהר אדר, ב-1996.

כבר בשנת 1979 ארגן מרכז מחלקת הדרכה בתנועת הצופים, אילן לייבה, סמינר לבירור ובחירת יעדי הגשמה לחניכי י"ב בתנועה. החניכים ביקרו בעיירת פיתוח, פגשו בחברי גרעין רעים, הצטרפו לפעילות של גרעין עמרי (גרעין נח"ל לעיירת פיתוח) ובמהלך הסמינר גם נפגשו עם עובדי מועצות מקומיות, שתיארו את הציפייה לתרומה המשמעותית של חברי תנועה צעירים אשר יגיעו לפעול ביישוביהם. בסופו של הסמינר הצביעו רוב המשתתפים בעד יציאה קבוצתית, במסגרת גרעיני נח"ל, לקיבוצים. אילן הגיב על כך בביטאון התנועה "היה נכון" (גיליון 35, מרץ 1979): "האם חיים בעיירת פיתוח אינם אתגר ציוני חלוצי?"

המשבר התבטא בחלק מהתנועות בהתמעטות מספרי החניכים. כך, לדוגמה, השומר הצעיר והמחנות העולים התקשו בהוצאת גרעיני נח"ל בשנות ה-90.

מהמשבר צמחו התשובות התנועטיות. הוחלט על שינויים מהותיים ביעדי ההגשמה התנועטיים. לא עוד הליכה להשלמה בקיבוצים אלא

היענות לאתגרים ולמשימות לאומיות. בוגרי התנועה מתייצבים בחזית ההיענות לאתגרים חינוכיים וקהילתיים ומעגנים את השינוי התפיסתי בהחלטות וביעדים של התנועות. המסגרת בה תתבצע הפעילות שונה בין התנועות. ממסגרות של תנועות בוגרים שהן המשך לפעילות בתנועה וחבריהן ממלאים תפקידים בשדרות הניהול וההדרכה התנועתיות ועד קריאה לבוגרים לחיות על פי ערכי התנועה בכל מקום ודרך בה יבחרו.

כעת, למעלה מרבע מאה אחרי התהוות השינוי בתנועות הנוער, שהוא גם תהליך היציאה מהמשבר בזכות ההיענות לבידור ולערכון היעדים, ראוי לחזור אל התנועות ולברר מה מעמדו של המושג הגשמה בעשורים האחרונים.

במאה ה-21 מציבות כל תנועות הנוער יעדי הגשמה בפני חניכיהן. זו לא מציאות מפתיעה, תנועות נוער מחויבות בהעמדת אתגר לחניכיהן. כל התהליך החינוכי התנועתי, בכל התנועות, מבוסס על ההנחה שהערכים אשר מוטמעים במהלך שנות ההתחנכות בתנועה יובילו את החניכים לבחור נתיבי חיים בהם יביאו לביטוי את ערכי התנועה בכך שיתנדבו בקהילה, לא יירתעו ממעורבות בחינוך ולא יתעלמו מעוולות שנגלות לנגד עיניהם. התנועות רואות את בוגריהן כ'חלוץ מחנך' שהולך לפני המחנה ונענה למשימות לאומיות.

בתנועת המכבי הצעיר, בין סיסמאות התנועה, מופיע המשפט: "תנועה ללא הגשמה, כגוף בלי נשמה." מטרת השיחות עם מנהיגי תנועות הנוער היא לבחון עד כמה המשפט הוותיק רלוונטי ועד כמה המושג הגשמה משמעותי גם בימינו אנו.

הפגישות התקיימו במהלך החודשים פברואר 2019 – אפריל 2020. בפגישות השתתפו מזכ"לים ולעתים פעילים נוספים. בנוסף, רואיינו מזכ"לים לשעבר שבתקופתם חלו שינויים מהותיים שראוי לברר את פרטיהם.

לקראת סיומה של כל פגישה נשאלו המשתתפים: כשאתם נפגשים עם חניכים בכיתות י"א-י"ב, כשתשאלו אותם מהי הגשמה, מה תהיה תשובתם? מה תהיה דמות המגשים התנועתי בעיניהם? בחנו את תשובות החניכים לשאלות אלו באמצעות סקר מדגמי שערכנו בקרב חניכים בוגרים בתנועות נוער. הסקר נערך בניהול מקצועי של חברת דיאלוג, והמדגם שנבחר מייצג את חניכי תנועות הנוער.

הפרק על הנוער העובד והלומד, שפותח את הספר, ארוך מהפרקים על התנועות האחרות. במרכז הפרק עומדות השיחות שנערכו עם פסח האוספטר, שמוכיל ומלווה את התהליך מראשיתו, בשנות ה-80'. פירוט התהליך בנוער העובד והלומד מאיר גם תהליכים של תנועות אחרות שהגיבו להתחדשות, פעלו ברוח דומה או החליטו על דרך שונה בהתאם למאפייני התנועה ולרוחה.